

MICHAEL KEATING

Spanyolország új kisebbségi nemzetei és az európai integráció: új keret- feltételek az autonómia számára?^{*}

A nacionalizmus és a nemzetállam

A társadalomtudományokban általánosan elterjedt nézet, hogy a nacionalizmus mint mozgalom a nemzetállam megteremtését tűzte célul maga elé, a nemzetállam pedig a világ politikai berendezkedésének alapvető egysége. Ez a modernista iskola tanítása, amelyet Kedourie (1960) írt le részletesen; az ő felfogása szerint a nacionalizmus egy 19. század eleji, Európában kigondolt doktrína. Ezt az elképzelést legújabban Hobsbawm (1990) fejtette ki ismételten, aki a nacionalizmust nagyjából az 1780 és 1990 közötti időszakhoz köti. Amennyiben ez az elképzelés helyes, akkor a nacionalizmus nem létezett a modern állam kialakulása előtt, és nem létezhet abban a világban, amelyben az állam már elvesztette a szuverén hatalmát. Minden bizonnyal nem véletlen, hogy ezt a modernista tézist a legvehemensebben Közép-Európából származó szerzők képviselik. Azok a szerzők, akik a nyugat-európai, a modern állam kialakulása előtti időkre visszavezethető eredettel rendelkező történelmi nemzetekből származnak, a nacionalizmust állandóbb alapelvnek tartják, amely intézményes formáját tekintve az időben változóknak, és nem szükségszerűen kötődik valamilyen meghatározott államformához. (Folch Serra 1995; Keating 1996; Llobera 1994)

Az állam eszméje már hosszú ideje létezik, azonban a nemzetállam, abban a formájában, amelyben mi ismerjük, meglehetősen új keletű jelenség. Egy sor társadalmi és gazdasági szerveződési alapelv térbeli egybeesését jelenti, és a kultúra és a szocializáció révén áthagyományozott és megerősít

^{*} Michael Keating: The minority nations of Spain and European integration: a new framework for autonomy? *Journal of Spanish Cultural Studies*, Vol. 1, No. 1, 2000. 24-42.

tett kollektív identitás elsődleges fókuszpontja. Ez a kollektív identitás pedig társadalmi szolidaritás alapjaként funkcionál. Az állam képezi a belső és a külső biztonság keretét, és ad formát egy adott gazdasági rendszernek; ezért beszélhetünk egyértelmű, ha nem átjárhatatlan határokkal rendelkező nemzetgazdaságokról. Az állam intézmények együttese, valamint egy adott politikai döntéshozatali mechanizmus. Ahol az állam mint intézményi forma egybeesik a nemzetivel mint kulturális vagy érzelmi realitással, ott nemzetállamról beszélhetünk. Ebben az értelemben a nemzetállam valóban a modern kor terméke.¹ A kapcsolat a nemzet és állam között ténylegesen olyannyira erős, hogy az összetett szóként használt nemzetállam kifejezés a társadalomtudományok többségében bevett terminussá vált.² Azonban ez csupán az állam egyik formája, amely etnikai fragmentáció útján jött létre, mint Kelet- és Közép-Európában, vagy a közös identitás – az állampolgárok tömeges szocializációja révén megvalósuló – elsajátításával, mint Nyugat-Európa legnagyobb részén. A legtöbb európai államban az állami egység és kohézió fenntartása a területi irányítás-igazgatás állandó gyakorlását feltételezi. (Keating 1988) Ez a többnemzetiségű államokban a legnyilvánvalóbb – mint például Nagy-Britanniában és Spanyolországban – de máshol is érvényes.

A nemzetállam ma alapvető változásokon esik át; egyfelől felülről intézményes átalakuláson megy keresztül a nemzetközi rendszer, nevezetesen az Európai Unió jelentőségének növekedésével, másfelől alulról is átalakulóban van a területi elkülönülés révén. Magas funkcionális teljesítőképessége továbbra is megvan, de a kölcsönös függőség korlátokat szab e képesség autonóm használatának. Gazdasági irányítási-igazgatási képességét felülről a globalizáció, a tőkemobilitás és a multinacionális nagyvállalatok felemelkedése erodálja, oldalról a piac előtérbe kerülése, alulról pedig a helyi és regionális

-
- 1 És nem a vesztfáliai béke (1648) eredménye, bár a nemzetközi kapcsolatok elismert kutatóinak nagy része ezen a véleményen van. Ez még külső vonatkozásban is igaz. Az egyetlen európai állam, amelynek 1996-ban ugyanazok voltak a határai, mint 1648-ban – Portugália; és még ez az állam is elvesztett egy, a belpolitikai életét alapvetően befolyásoló világbirodalmat. Amennyiben a nemzetállam belső konstrukcióját nézzük, még inkább ez a helyzet. A nemzetállam lényegi tartalma a 19. századi nemzetéptézési folyamat terméke.
 - 2 Franciaországban olyannyira erősen egybekapcsolódik a két fogalom, hogy a nemzetállam kifejezésnek nincs is francia megfelelője. A *Nations against the State* [Nemzetek az állam ellen] című könyvem québeci fordítója francia *nation* [nemzet] és *état* [állam] kifejezéseket egymással teljesen felcserélhetően alkalmazta az angol eredeti *nation* [nemzet] és *state* [állam] szavainak fordításakor; és ugyan volt alkalmam kijavítani a kéziratot, de a kiadó továbbra is ragaszkodott ahhoz, hogy az eredeti cím helyett, amely franciául önellentmondást tartalmaz, *Les Défis du nationalisme moderne* [A modern nacionalizmus kihívásai] cím szerepeljen.

sajátosságokban gyökerező gazdasági restrukturálódás. A nemzetállam háromirányú, alulról, felülről és piaci alapon, oldalról történő eróziója megtörte a gazdasági változás és a politika alakítása, illetve a politika alakítása és a képviselőlet közötti kapcsolatot. Ez az erózió meggyengítette a társadalmi szolidaritást, és megnehezítette a háború utáni nyugat-európai jóléti berendezkedéshez nélkülözhetetlen régi osztálykompromisszumok és alkuk megkötését. Meggyengítette továbbá az államok azon képességét, hogy irányítsák-igazgassák saját térségi gazdaságaikat. Még a gazdasági hatékonyságot is veszélybe sodorta a közjavak termelése és a társadalmi kooperáció ellenében kifejtett hatásával; ezek pedig egy piacgazdaságban a verseny lényegi ellenpárját képezik.

Ugyanakkor, ezzel párhuzamosan Európában egy új kontinentális rendszer van kiépülőben, amely az identitások számára új gazdasági és politikai teret és keretet biztosít. Ez az európai politikai tér a nemzetállammal való összevetésben meglehetősen szervezetlen és komplex. Egyes megfigyelők az EU felépítésére helyezik a hangsúlyt; az EU hasonlít más nemzetközi szervezetekhez, amelyekben az államok játsszák a meghatározó szerepet. Mások arra mutatnak rá, hogy a nem állami szereplőknek megvan az a lehetősége, hogy bizonyos mértékig autonóm módon tevékenykedhessenek, valószínűleg teljesen megkerülve az államot, de legalábbis az államok rendszerének margóján tevékenykedve. A régiókról és Európán belüli működési képességükről számottevő irodalom született (Petschen 1993; Jones és Keating 1995; Bullman 1994).

Európa különösen a nemzeti kisebbségek és a nemzetiségi problémák kezelésének szempontjából kínál új kontextust. A politikai hatalom új szintjének létrehozásával szétteríti a szuverenitást, és bármennyire is igyekezzenek egyes állami vezetők tagadni ezt, helyrehozhatatlan sebet üt az abszolút szuverenitás doktrínáján. Kedvező alkalmat teremt mindazok számára, akik alulról kérdőjelezik meg a szuverenitást, és egy sor új fogalmat, továbbá új politikai nyelvezetet honosít meg. Európa ezen kívül ösztönzi a többes identitások kialakítását mind a polgárok, mind a politikai vezetők szintjén; ez szintén egy lefelé kiterjeszthető alapelv. Egy új, komplex és aszimmetrikus módon megszervezett politikai teret hoz létre, amelyben a különféle állami és nem állami szereplők tevékenykednek, fejezik ki önmagukat és gyakorolnak hatást. Természetesen az Európai Unióban továbbra is az államok a meghatározóak, amelyek képviselője a végső döntéseket meghozó Tanácsban valósul meg, azonban ez utóbbi körül még marad egy széles politikai mező, amelyben a különféle érdekek megjelenhetnek. Az EU-n kívül az Európa Tanács képez egy

másik olyan politikai fórumot, ahol a nemzeti kisebbségek meghallgatásra találhatnak, és az Emberi jogok védelméről szóló európai egyezmény révén az egyetemes emberi jogok eszméjét elválasztja a nemzetállamtól. E körülmények között a nacionalizmus már nem zéró összegű játszma többé, amelyben a nemzeti kisebbségek minden nyeresége az állam hatalmának ennek megfelelő gyengülésével jár együtt, és ahol csupán egyféle identitás dominálhat egy adott terület felett. Európa különösen két dolgot kínál a nemzeti kisebbségek számára. Az első az, hogy egy sor lehetőség nyílik a döntéshozatal, a politika alakításának befolyásolására, felhasználva az érdekkifejezés különféle csatornáit. A második, ami talán még fontosabb, az, hogy egy új szimbolikus szférát, diszkurzív teret hoz létre, amelyben a nemzeti kisebbségek anélkül adhatják elő követeléseiket, hogy szükségszerűen végzetes konfliktusba keverednének a területileg illetékes állammal.

Így tehát egy olyan világban élünk, amelyben a hatalom különféle szférái együtt léteznek a cselekvés és tevékenység különféle rendszereivel. Komoly hiba lenne, ha ezt valamilyen teljesen új dolognak képzelnénk el, vagy ha szembeállítanánk a klasszikus korszak mitikus államával, amelyik képes volt arra, hogy hatalmi monopóliumot teremtsen és internalizálja a politikai folyamatot. Ezek a tendenciák mindig is léteztek, de igencsak felerősödtek a mai korban, és azokat az országokat érintik a leginkább, amelyek a múltban a hatalom monopolizálására és centralizációjára törekedtek. Egy másik értelemben ezek a trendek visszalépést jelentenek a történelemben a modern állam felemelkedése előtti korba, amelyet egymást átfedő hatalmi szférák, többszörös identitás és komplexitás jellemeztek.

Ezek a trendek a különböző államokat különböző módon érintették. Egyesek, például Németország és Franciaország rugalmasnak bizonyultak. Más államokban, ott, ahol már korábbról léteztek kulturális törésvonalak vagy az állam történelmileg nem volt képes a nemzeti integráció megteremtésére, a nemzet és a kollektív identitás egymással vetélkedő koncepcióinak újbóli megjelenésével újra centrifugális tendenciák jelentkeznek; ezek a globalizáció kihívásaira és a nemzetközi piac dezintegráló hatásaira adandó válaszok alternatív módozatait képezik. Az idevágó esetek Kanada, Belgium, az Egyesült Királyság és Spanyolország. Ezekben az országokban új erőre kapott kisebbségi nacionalizmusokat látunk, amelyek az új globális világrendet és különösen az olyan kontinentális szervezeti formákat, mint az Európai Unió vagy a NAFTA, igyekeznek az új autonómiaformák keretéként felhasználni.

Spanyolország, a nemzet és Európa

A spanyol állam, történetileg tekintve, az egységes nemzet kiépítése terén látványos kudarcot vallott. Az első spanyol állam a Kasztíliai és az Aragóniai Királyság federációja volt, amelyek belsőleg maguk is differenciáltak voltak. Aragon konföderáció volt, amelyben Katalónia nagymértékű önkormányzattal rendelkezett. A Kasztíliai Királyságban a történelmi *fueros*, vagyis a tartományi privilégiumok, nevezetesen a baszk provinciákban, korlátot szabtak az önkényes központi hatalomnak. Spanyolország nem sokkal az egyesítés után különféle birodalmi vállalkozások felé fordult, és V. Károly alatt egybekapcsolódott a Szent Német-római Birodalommal. Ebből következően egy sokszínű és hatalmas kiterjedésű politikai alakulat volt, több politikai központtal és a szuverenitás egymást átfedő szféráival. A kisebbségi nemzetek, Katalóniában, a baszk tartományokban és Galíciában éppen annyira voltak hajlamosak kifelé tekinteni, mint befelé. Katalónia földközi-tengeri kereskedő nemzetként virágzott a középkorban és a modern kor elején. A baszk tartományok az atlanti és a kontinentális kereskedelem felé orientálódtak, és a 19. század elejéig szabadkereskedelmet folytattak az egész világgal, míg Spanyolországtól vámhatárok választották el őket. Galícia szintén egy atlanti gazdaság volt, és szoros kapcsolatokat épített ki Amerikával. Azok a 17. századi kísérletek, amelyek az egységes, XIV. Lajos Franciaországának mintájára kialakítandó állam létrehozására irányultak, csupán mérsékelt sikerrel jártak. 1714-ben Katalónia önkormányzati szerveit felszámolták, és a 19. század folyamán a baszk privilégiumok pedig egy pénzügyi téren tett engedményre, a *concierto económico* [adózási önigazgatás] megadására sorvadtak, azonban a központi állam nem rendelkezett sem megfelelő presztízzsel, sem megfelelő hatalommal és eszközökkel, hogy egy valóban egységes, francia mintájú államot hozzon létre. A 19. század folyamán az egységes spanyol nemzet létrehozásának terén a liberálisoknak és a republikánusoknak sem sikerült a francia megfelelőik példáját követniük. (Álvarez Junco 1996) Madrid túlnyomórészt az agrár-arisztokrata-katonai komplexum befolyása alatt maradt, amely képtelen volt belevágni a modernizáció és az államépítés programjának megvalósításába. Az iparosítás és a társadalmi modernizáció leginkább szembeszökő a periférián volt, Katalóniában és Baszkföldön, ahol a helyi burzsoázia állt a gazdasági fejlődés élére. A századfordulóra ezeken a perifériákon alternatív nemzeti elképzelések és víziók jelentek meg; a katalán a modernizációt és a fejlődést helyezte előtérbe, a baszk sokkal inkább gyökerezett a tradicionalizmusban és a hagyományos formák védelmezésében

a modernitással szemben. A 20. században a francoizmusnak is megvolt a maga szerepe, azonban a kisebbségi nemzetiségek irányában gyakorolt brutális elnyomása csupán arra volt jó, hogy a centralizációt a faszizmussal azonosítsák, ami biztosította a demokratikus erők és a periféria képviselői közötti szövetséget, még a konzervatívokat is ideértve.

A nemzeti kisebbségek kérdése a 20. századi spanyol politika egyik állandó fő témája volt, és a demokráciába való átmenet idején felismerték, hogy ezzel a kérdéssel kezdeni kell valamit. Ezzel egy időben Európa mint a kialakuló demokrácia külső támogató rendszere jelent meg a képben, mint a demokratikus stabilitást, a gazdasági növekedést és a társadalmi modernizációt támogató erő. A kisebbségi nemzetek körében Európa különös jelentőségre tett szert mint egy olyan új keret, amelyben megvalósíthatják az önkormányzatiság megteremtésére irányuló törekvéseiket anélkül, hogy frontális összeütközésbe kerülnének a spanyol állammal, ami a múltban tragikus következményekkel járó stratégiának bizonyult. Így Európa a katalán és a baszk mérsékelt nacionalizmus központi témájává vált. A katalán *(Guillem)* és a baszk *Partido Nacionalista Vasco (PNV)* egyaránt határozottan Európa pártiak, míg végső alkotmányos célkitűzéseiket tudatosan homályban hagyják. Az Európai Unió, a maga felhígított és megosztott szuverenitásával és komplex intézményi berendezkedésével ideális hátteret kínál mindehhez, lehetővé téve számukra, hogy bonyolult manőverekbe bocsátkozzanak és összetett stratégiákat kövessenek. Konkrétan fogalmazva, Európában a gazdasági lehetőségek forrását látják, és az elengedhetetlen spanyol államiság kontextusában támogatást remélnek tőle kulturális és nyelvi jogaik kiterjesztését célzó politikájukhoz, továbbá önkormányzati törekvéseik elősegítését várják tőle a szubszidiaritás elve és a régiók Európája koncepció iránti európai elkötelezettségre építve, valamint kihasználva a más kisebbségi nemzetekkel és régiókkal kötendő szövetségek kínálta lehetőségeket. Európát így a nemzetépítés szolgálatába állítják, ami viszont egyúttal nem feltétlenül jelent államépítést is a szó klasszikus értelmében. Természetesen ez a projekt mindig is vitatott lesz, hiszen a nacionalizmus formája és tartalma politikai viták tárgyát képezi. Ugyanis gyakran hangzik el az a kritika, hogy a meghatározó helyzetben lévő nacionalista pártok a nacionalizmus monopolizálására törekzenek saját hatalmuk és társadalmi hálózataik fenntartása érdekében. Ez a kérdés még erőteljesebben merülhet majd fel az összeurópai kontextusban, mivel az ottani sikeres tevékenység érdekében egyértelműen meg kell határozni, miben is áll az adott kisebbségben lévő nemzet érdeke és ki

beszélhet a nevében. Európa így egy újabb olyan fórummá válhat, ahol a nacionalizmus egymással versengő koncepciói ütköznek egymással.

Katalónia, Baszkföld és Galícia soha nem voltak nemzetállamok a szó mai értelmében, az abszolút szuverenitás eszméjének (amelyről sokan úgy tartják, hogy Franciaországból került spanyol földre) sohasem sikerült gyökeret eresztene, és a legtöbb nacionalista tisztában van a szuverenitás tényleges korlátaival a mai modern, összetett és interdependens világban. Másfelől Katalónia, Baszkföld és Galícia képes volt arra, hogy a megosztott szuverenitás, a komplex hatalmi berendezkedés és a többszintű kormányzat történelmi hagyományára támaszkodjon, amikor a lehetőségeiknek az új Európában történő maximális kiaknázását célzó stratégiájukat kialakították és végrehajtották. Ugyan ez egyaránt elmondható a katalánokról, a baszkokról és a galíciaiakról is, de a konkrét orientációt és stratégiát tekintve különbségek figyelhetők meg közöttük a három mozgalom eltérő jellegének és aspirációinak megfelelően.

Katalónia és Európa

A katalán nacionalizmus a 20. század kezdetétől fogva modernizálódnak és európainak mutatja magát. Európában a modernitás szimbólumát látták, a madridi reakciós erők lényeges ellenpontját. Ugyanakkor a katalán burzsoázia, amely az első „regionalista”, majd nacionalista mozgalmat vezette, erőteljesen protekcionista volt, mivel a katalán ipar ugyan Spanyolországon belül a legversenyképesebb volt, azonban a brit, német és az észak-itáliai termékekkel nem kelhetett versenyre. Így aztán a katalán kapitalisták, míg egyfelől az önkormányzat megvalósításáért küzdöttek, másfelől viszont szükségét érezték a spanyol államnak, amely védővámokat és a vonzó piacot biztosította számukra, valamint az állam erejének is saját forradalmi proletáriátusuk kordában tartására. Politikailag szintén két irányba tekintettek, ingadozva a helyi autonómia megteremtése és az államon belüli – Spanyolország „katalanizálásának” szándékával – történő befolyásszerzés között. A burzsoá nacionalista mozgalom, amikor megkísérelte ezeket az elmentmondásokat feloldani, kudarcot vallott, és ez fontos szerepet játszott az 1920-as évektől kezdődő hanyatlásában. Ezután a vezető szerepet a radikális alsó középosztály és a baloldal bizonyos elemei ragadták magukhoz, amelyek progresszívebb társadalmi programmal rendelkeztek, és a nacionalizmus erőteljesebb formáját propagálták.

A második világháború után az újjáledt katalán mozgalom a maga zárt köreiben újra csak az európai tematikára helyezte a hangsúlyt az európai egység megteremtésének kontextusában. Fontos szerepet játszottak ebben az

európai politikusokkal ápolt kapcsolatok a Szocialista és Kereszténydemokrata Internacionálék keretében, valamint az emigrációban szerzett tapasztalatok Franciaországban és másutt. A protekcionizmust, amely most már a francoista autarkiaéhoz kapcsolódott (egészen az 1960-as évekig), a szabad kereskedelem hirdetése váltotta fel, és a nacionalista projekt határozottan Európa-párti színezetet kapott. A helyreállított *Generalitat* határozottan Európa-párti álláspontra helyezkedett, sőt, megelőzve magát a spanyol csatlakozást is, képviseletet hozott létre Brüsszelben a ~~Regionális~~ feladatokat ellátó magánszervezet révén, amely a katalán érdekeket volt hivatva képviselni az EK-ban. Jordi Pujol volt a Régiók Európája koncepció egyik első, korai képviselője (Pujol 1976), amelyben az újjáéledt, de nem szeparatista katalanizmus számára kínáló keretet látott. Pujol az utóbbi húsz évben e mozgalom egyik vezetője volt, és nem mulasztott el egyetlen alkalmat sem, hogy az Európai Unión belül kiálljon a regionalizmus ügye mellett. A Régiók Európája egy igencsak ambivalens koncepció, amely sokféle megközelítést foglal magában, az EU-n belüli erőteljesebb regionális politika támogatásától kezdve a régiók hatékonyabb brüsszeli képviseletének sürgetésén át a régiók harmadik kormányzati szintként való elismeréséig. Ugyanakkor már nem tartozik bele az Európán belüli függetlenség megvalósításának a Skót Nemzeti Párt által képviselt programja; ezt Pujol, amikor rákényszerült, egyértelművé tette. A Régiók Európájának Pujol-féle koncepciója speciális helyet biztosít a saját kultúrával vagy autonóm intézményekkel rendelkező régiók számára; a regionalisták ezeket szeretnék megkülönböztetni a pusztán adminisztratív régióktól vagy önkormányzatoktól. Ez a koncepció számos vonásában hasonlít a Kultúrák Európájának elképzeléséhez, amelyet a kulturális régiók (vagy amit kisebbségi nemzeteknek nevezhetnénk) számára speciális bánásmódot sítka szálló flamand kormányzat képvisel. Ezzel egy időben a katalán kormány nem mulaszt el egyetlen alkalmat sem, hogy egyéb nemzetközi szinteken is képviseltesse magát, nevezetesen a földközi-tengerin, a közép-európain és a latin-amerikain. A végeredmény, mint mindig, többértelmű, de összességében abban foglalható össze, hogy Katalónia visszatér az 1714 előtti státuszához, mint önkormányzattal rendelkező kereskedő nemzet, amely ugyan federális vagy konfederális viszonyban van Spanyolországgal, azonban egyéb területeken szabadon tevékenykedik.

Az *Esquerra Republicana de Catalunya* jóval radikálisabb álláspontot foglal el, ugyanis támogatja a katalán függetlenség gondolatát, azonban ez egy hosszú távra szóló törekvés, amely az európai változásokhoz kapcsolódik. Az ő általuk vizionált Európa a Népek Európája, amelyben a fokozatosan eltűnő létező államok

szorosan együttműködik a spanyol állandó képvisellel. Katalónia nagyon is aktívan tevékenykedik az Európai Régiók Gyűlésében, és erőteljesen szorgalmazta a Régiók Bizottságának megalakítását, amely végül is a Maastrichti Egyezmény égisze alatt jött létre. Az 1997-es Amszterdami Egyezmény előkészítése során egy erősebb jogosítványokkal rendelkező Régiók Bizottsága létrehozása mellett szállt síkra, amely rendelkezne az Európai Bírósághoz való fordulás jogával, és munkájában nem vennének részt a települési önkormányzatok képviselői, akik, ahogy az erősebb régiók vélik, felhívítják a bizottságot. Ezen kívül a szubszidiaritás elvének ténylegesen alkalmazhatóvá tételét javasolta az Európai Bíróság általi kikényszeríthetőség szorgalmazásával. Ezen igények egyike sem vált valóra. Katalónia szintén ügyesen használta ki az Európai Parlament kínálta lehetőségeket; jelentős politikai haszon származott számára az Európai Parlament azon határozatából, amely a katalánt a Közösség egyik nyelveként ismerte el, habár ez kevés praktikus következménnyel járt.

Katalónia intenzíven vett részt az interregionális hálózatépítésben is, egész Európában kapcsolatokat alakítva ki a különböző régiókkal. Ezek a kapcsolatok gazdasági, politikai és kulturális célokat szolgálnak, elősegítve Katalónia transznacionális tényezőként való elismertetését. A leginkább sokat emlegetett ilyen jellegű kapcsolódás az Európa Négy Motorja névre hallgató régiócsoportosulásban való részvétellel alakult ki; ezt a csoportosulást olyan régiók alkotják, amelyek saját államukban a legfejlettebb technikai színvonalon állnak. Spanyolországban belül Katalónia kétségtelenül kiemelkedik ebben a vonatkozásban, azonban számottevően elmarad partnereitől: Rhône-Alpes-től, Baden-Württembergtől és Lombardiától. Mindazonáltal ez az együttműködés fontos szerepet játszik Katalónia presztízsének emelésében, és abban, hogy Európa dinamikusabb és nagyobb befolyással rendelkező régióival alakítson ki szövetséget.

Az európai szintén követett katalán stratégia egy sor kisebb léptékű kezdeményezésből áll össze, és nem pedig drámai követelésekből. Ez a stratégia opportunista, keresi a lehetőségeket, bárhol is adódjanak, és fokozatosan igyekszik a regionális érdekek és a kisebbségi nemzetek számára adott játéktér tágítására. E stratégia alkalmazása, más európai régiókkal szövetséget alkotva, bizonyos mértékű sikerrel járt, és ma a régiók az európai politikában olyan mértékű szerepet játszanak, amelyet néhány évvel ezelőtt elképzelni is nehéz lett volna. Ugyanakkor az államoktól a hatalmi jogosítványok számottevő mértékben nem kerültek át a régiókhoz, amit pedig ez a stratégia megkövetelt volna, és a CiU továbbra is a spanyol államon belüli működés szükségességét hangsúlyozza. Ez a pragmatikus

stratégia egy meglehetősen erőteljes diszkurzussal jár együtt, amelyben Európát mint a nemzeti aspirációk megvalósításának ideális terepét mutatják be. Európa kétségtelenül hitelesebbé tette az állam nélküli nemzetépítés gondolatát. Ugyanakkor továbbra is szakadék van eme ambiciózus diszkurzus és a konkrétan adott, korlátozott lehetőségek között. A fiatalabb nacionalistáknál a Pujol-féle, a fokoza-tosságra és a lassú gyarapodásra épülő, de korlátozott konkrét eredményeket hozó stratégiával szemben megnyilvánuló türelmetlenség jeleit láthatjuk. Ezzel együtt, az egységes valutával rendelkező gazdasági és pénzügyi unió felé tett előrehaladás drámaian háttérbe szorítja az állam által meghatározott gazdasági keretek jelentőségét, ami az EU-n belüli függetlenség politikájának előtérbe kerülését eredményezi.

Baszkföld Európában

A baszk nacionalizmus eredete nagyon is eltér a katalán megfelelőjétől (Conversi 1997), és bár az elmúlt évtizedekben jelentős konvergencia volt megfigyelhető, ennek ellenére az attitűdök és az előfeltételezések terén jelentős különbségek maradtak fenn. A korai baszk nacionalizmus a helyi partikularizmusban és elszigeteltségben gyökerezett, némi rasszista színezettel, ami az idegenek, de különösen a spanyolok (ideszámították a katalánokat is) elutasítását jelentette. Ez a nacionalizmus iparelles volt és politikailag konzervatív, ha nem egyenesen reakciós. Míg a 20. század elején a baszk burzsoázia egy részének gyarapodásával ezek a vonások jelentékeny mértékben módosultak, a partikularista összetevő továbbra is fennmaradt. A baszk iparosítás ténylegesen csupán akkor indult be, amikor a vasérc exportjának megtiltása tőkét hozott be Vizcayába, ami megalapozta a baszk vas- és acélipart. A Második Köztársaság idején az autonóm baszk kormány aktívan igyekezett külföldi támogatást szerezni, és intenzív kapcsolatépítést folytatott külföldön; e kapcsolatokat kitartóan ápolta az emigrációs évek alatt is. (Ugalde 1996) A Baszk Nacionalista Párt (PNV) a Kereszténydemokrata Internacionálé keretében meglévő kapcsolatai hatására magáévá tette az európai integráció eszméjét, és 1949-re változtatott függetlenségi politikáján, ugyanis a federális Európán belüli nemzeti autonómia eszméjét tette magáévá. (Partido Nacionalista Vasco 1995) Az autonóm kormány, megalakulása óta erőteljesen élt az európai kártya kínálta lehetőséggel. Ugyanakkor a katalán helyzethez viszonyítva számos eltérést láthatunk. A baszk nacionalizmusban erősebb a szeparatista elem, és ugyan a PNV éppolyan bizonytalan a végső célokot illetően, mint a CiU, azonban jóval egyértelműbben láthatjuk egy kirajzolódó

független baszk állam képét. A PNV nem fogadta el az 1978-as spanyol alkotmányt, mivel az a szuverén spanyol állam alkotásaként került benyújtásra, és nem tartja tiszteletben a baszk *fueros* mint elidegeníthetetlen jogot. A PNV legnagyobb részének végső célja egyértelműen az EU-n belüli nemzeti függetlenség, habár ez inkább hosszú távú programként jelenik meg, semmint közvetlen célkitűzésként. A CiU által alkalmazott retorika egészen más: ez Katalóniát nagy körültekintéssel helyezi el a spanyol és az európai kontextusban, és a szeparatista törekvéseket egyértelműen elutasítja.

A baszk nacionalizmus ezen kívül sokkal jobban megosztott, mint katalán megfelelője, és rendelkezik egy radikális szárnyal, amelyik a teljes függetlenség megszerzését tűzte ki célul mind a hét baszk tartomány számára, ideértve Navarret és a franciaországi baszk tartományokat is. Ez jóval nehezebbé teszi a baszk érdekek megjelenítését és képviselését, mivel az állandóan jelenlévő erőszak komoly imázsprblémát jelent. A fennálló államhatárokat megkérdőjelező irredenta törekvés nem egyeztethető össze az európai egységgel annak jelenlegi formájában, amely a határok tiszteletben tartásán alapul; ez utóbbi alkotja az olyan politikák lényegi előfeltételét, mint például a határon átnyúló együttműködés, amelyek a határok funkcionális jelentőségének csökkentését célozzák. Mindenesetre a radikális baszk nacionalizmus elutasítja a jelenlegi Európai Uniót, és a fennálló államok lebontásával a népek Európájának megteremtését tűzi ki célul.

A baszkok a katalánokhoz képest lényegesen kevésbé érzik magukat spanyolnak és európainak. Egy 1994-es felmérés szerint Baszkföldön a spanyol identifikáció átlagértéke 5,71 volt, míg ugyanez az érték Katalóniában 8,26, Spanyolország egészét tekintve pedig 8,8 volt. A baszkok Európával való identifikációja 5,2 volt a katalóniai 7,48-as és a teljes Spanyolországra vetített 6,8-as értékkel szemben. (Sangrador García 1996) Az egyes nemzeti csoportok sztereotípiáira vonatkozóan hasonló kép rajzolódik ki. Az összes autonóm közösség közül a baszkoknak van a legnegatívabb elképzelésük mind a spanyolokról, mind az európaiakról, 6,13-as, illetve 5,41-es átlagértékekkel, míg egész Spanyolországra ugyanez 8,41, illetve 6,94. A katalánok 7,64-es átlagértékkel közvetlenül a baszkok és a navarraiak után következnek a spanyolokról alkotott negatív képüket tekintve. Ezzel szemben az európaiakról kialakított elképzelésük a második legpozitívabb a valenciaiak után 7,36-os átlagértékkel, amely meghaladja a 6,94-es spanyol átlagot (Sangrador García 1996). Összegezve, a baszkok történelmi hagyományaiknak megfelelően partikularisták maradtak, és a katalánoknál (említhetnénk itt a skótokat vagy a flamandokat is) problematikusabban élik meg

a többes identitást, ami pedig a sikeresen folytatott új európai politika lényegi előfeltétele.

Másfelől viszont a PNV EU-hívő, és minden integrációs lépést támogat, ideértve az egységes közös valutát is. A PNV a CiU-hoz hasonlóan szintén játssza a Régiók Európája játékot, azonban jóval radikálisabb célokat szem előtt tartva. 1995-ben egy sor radikális javaslattal állt elő, amelyek közvetlen baszk képviseletet tartalmaztak az európai intézményekben. Ez a stratégia igencsak nehezen egyeztethető össze az EU jelenlegi felépítésével. Nemrégiben síkra szállt a Maastrichti Szerződés 146. pontjának Spanyolországra való kiterjesztése mellett, amely lehetővé teszi a szubállami kormányok minisztereinek, hogy az adott államot képviseljék a Miniszterek Tanácsában. A CiU jóval tartózkodóbb volt ebben a kérdésben, abból a megfontolásból kiindulva, hogy ehhez alkotmánymódosításra lenne szükség. A valódi mögöttes megfontolás az, hogy a 146. paragrafus alkalmazása közös álláspont elfogadását tenné szükségessé az összes autonóm közösség számára, ami aláásná Katalónia különállását. A baszk álláspont jóval partikularistább, és az egy autonóm közösség általi képviselet vagy – közös érdek esetén – az e közösségek egy kis csoportja általi képviselet gondolatát tartalmazza.

A baszk kormányzat, összhangban kvázi-állami ambícióival, élt az alkotmánybírói döntés kínálta lehetőséggel, és saját irodát hozott létre Brüsszelben. Ez a katalán megoldáshoz képest a képviselet jóval átpolitizáltabb formáját jelenti, és közvetlenebb lobbizási lehetőséget kínál. Ezen kívül Baszkföld Katalóniánál sokkal inkább függ az EU strukturális alapjából érkező pénzek-től, és szoros kapcsolatokat ápol Brüsszellel ezek tervezésének és menedzselésének terén, habár, éppúgy, mint más esetekben, ennek a pénznek még keresztül kell mennie Madridon. A baszkok a Régiók Bizottságának lelkes támogatói, aktív szerepet játszanak ott és más európai vállalkozásokban, habár nem dicsekedhetnek a katalánok vezető szerepével. Baszkföld, Katalóniához hasonlóan, egy sor interregionális konzorciumban vesz részt, például a Periférikus Partmenti Régiók Konferenciájában és annak Atlanti Ív kiegészítőjében. Ezen kívül számos határon átnyúló kezdeményezésben vesz részt Aquitániával közösen, közel hozva egymáshoz a Pireneusok két oldalán élő baszkokat, habár a határ eltörlését célzó szüntelen erőszak éppen az ellenkező eredménnyel járt, ugyanis megnehezítette az ilyen jellegű együttműködést.

A szimbolikus európaiság-diszkurzus jóval kisebb visszhangot keltett Baszkföldön, mint Katalóniában, mivel sokkal kevesebb a történelmi alap hozzá. Baszkföld, Katalóniától eltérően történetileg nem képezett átjárót Európa és Spanyolország többi része között, és a nacionalizmus jóval

izolacionalistább színezetű itt. A Régiók Európája diszkurzust Katalóniában öncélnak tartják, míg a baszkok ugyan hajlamosak szintén részt venni ebben a játékban, azonban nem hagynak kétségek afelől, hogy ez csupán egy állomás a nemzeti önrendelkezéshez vezető úton.

Galícia Európában

A nacionalizmus hosszú időn át gyengébben jelentkezett Galíciában, mint a többi történelmi nemzetiség esetében. Galícia politikai kultúrája továbbra is konzervatív és klientelista, a központi, Madridban székelő központi hatalommal ápoltságok függvénye. A nacionalizmus történelmi okokból igencsak fragmentálódott, és ugyan a *Bloque Nacionalista Galego* (BNG) alkotja az ellenzéket a galíciai parlamentben, de maga is csupán egy igen heterogén koalíció, amely magában foglalja a radikális nacionalistákat, az önkormányzatért küzdőket, a szociáldemokratákat és a marxistákat. Retorikája általában demagóg és Európa-ellenes, az összeurópai politikák kártékony hatásait állítva a figyelem középpontjába az olyan kulcsfogatokban, mint a halászat, tejipar és a hajógyártás, és nélkülözi azt a pozitív európai irányultságot és elkötelezettséget, amely a többi kisebbségi nacionalista mozgalmat jellemzi az EU más térségeiben. A helyi burzsoá regionalista-nacionalista párt hiánya jelenti a leglényegesebb különbséget Katalóniához és Baszkföldhöz képest, habár az 1980-as években történt kísérlet egy ilyen párt létrehozására *Coalición Galega* néven. A hatalmon lévő párt a spanyol *Partido Popular* (PP) helyi tagozata, amelynek az 1980-as évek vége óta Manuel Fraga a meghatározó alakja. A PP ennek megfelelően két részre tagolódik, az egyik Madridhoz kötődik, és irányultságát tekintve neoliberais, míg a másik nem lép ki a provinciális keretektől, és a tradicionalista értékvilágban és a helyi klienshálózatokban gyökerezik. E két rész alapvetően Fraga személyén keresztül kapcsolódik egymáshoz. Szintén alapvetően Fraga volt az, aki az európai regionalista tematikát meghonosította Galíciában. Fraga regionalizmusát élesen meg kell különböztetnünk attól az erős spanyolságtudattól áthatott nacionalizmustól, amely újra és újra kihangsúlyozza, hogy Galícia Spanyolország integráns részét képezi. Fraga e határok között buzgón hirdeti a Régiók Európájának gondolatát, a háromszintű kormányzás, a szubszidiaritás és a brüsszeli galíciai jelenlét szükségességének eszméit propagálva. Ő maga fáradhatatlanul utazó, aki állandóan úton van Európában és Dél-Amerikában, hogy minél szélesebb körben terjessze a megfelelő Galícia-képet (valamint az önmagáról mint nemzetközi államférfiről alkotott képet). Galícia jelentős mértékben

részesedik az EU Strukturális Alapjaiból, és ez a tény igencsak felértékeli az európai politikát, valamint könnyebbé teszi Fraga számára az európai regionalizmus melletti kiállást.

A galíciaiak meglehetősen erős regionális identitástudattal rendelkeznek, azonban a többségük ezt a spanyol identitástudattal összeegyeztethetőnek gondolja. (Moral 1998; García Ferrando et al. 1994) A galíciaiak a spanyolok és az európaiak iránti pozitív attitűdjeiket tekintve kissé az átlag alatti értékeket produkálnak, míg némileg kevésbé érzik magukat spanyolnak, és némileg inkább érzik magukat európainak, mint az átlag. (Sangrador García 1996) Ez a kép sokkal kevésbé drámai, mint Katalóniában, amelyet az Európa felé fordulás és többes identitás, vagy mint Baszkföldön, amelyet a továbbélő partikularizmus jellemez.

Nem tűnik úgy, hogy a galíciai identitáson belül az európai dimenzió erősödőben lenne. Valószínű, hogy Galíciában hosszabb távon Európa meg fogja gyengíteni a függésen alapuló politikai rendszert és kliensrendszerre épülő gyakorlatot; általában e két utóbbit teszik felelőssé Galícia gazdasági visszamaradottságáért. A regionális politika nagymértékben európaizálódott, és Brüsszel nyomást gyakorol, hogy kevesebbet költsenek az infrastrukturális beruházásokra, ami a politikai klientúraépítés eszköze lehet, és többet gazdaságfejlesztésre, innovációra és humántőkére. A régi politikai rendszer a kisvárosokban és a vidéki területekben, a régió hanyatló részében gyökerezik, és gyengébb a városokban és a partvidéki területeken, amelyek Európa irányába tájékozódnak. Az új eurorégió, amelyik Galíciát Portugália északi részével kapcsolja egybe, a központi államtól független kapcsolatrendszert és erőforrásokat biztosít, valamint a fejlődés függetlenebb formáit segíti elő. Ami ugyanakkor még mindig hiányzik, az a mérsékelt nacionalista vagy regionalista koalíció, amely képes lenne ezeket a tendenciákat kihasználni, és Galícia Európában való létére vonatkozóan képes lenne olyan vízióval előállni, amely összehasonlítható lenne a katalánnal. Az 1990-es évek végén a BNG nacionalistái visszavettek Európával szembeni ellenségességükből, és az *Esquerra Republicana de Catalunya* által vallott a Népek Európája stratégiához közeledtek, de a fennálló EU-struktúrák iránt tanúsított mélyes gyanakvásuk továbbra is fennmaradt.

Nemzetek az államon túl?

Az európai integráció Spanyolországban újrafogalmazta a régi nemzetiségi kérdést. Az állam egységéhez és uniformitásához ragaszkodó *españolista*

álláspont mindig is összeegyeztethetetlen volt Katalónia, Baszkföld és Galícia nemzetiségi realitásaival. Az *Estado de las Autonomías* az európai egységességgel és federalizmussal együtt egy új keretet alkot, meghonosítva a korlátozott szuverenitást, a területi alkalmazkodást és a szubszidiaritást eszméjé. Ez lehetővé teszi, hogy egy kisebbségi nemzet, valamint annak kulturális és gazdasági érdekei anélkül jelenjenek meg, hogy felmerülne a szeparatizmus vészterhes kérdése. Az önálló állam nélküli nemzeti lét és a megosztott szuverenitás új diszkurzusát egyaránt legitimálják Spanyolország kisebbségi nemzeteinek történelmi hagyományai és maga az összeurópai integrációs projekt. Európa szövetségeseket és erőforrásokat kínál a spanyol államon belüli centralizáló tendenciák elleni küzdelemhez. Mindez elősegíti a területi politika normalizálódását, alapvetően a politikai és alkotmányos keretek között tartva azt, és egyúttal meg is szelídítette a szeparatista tendenciákat. Ugyanakkor a radikális baszk nacionalizmus problémájával nem volt képes megbirkózni. Az EU a fennálló államok stabil képződményeire épül, bármennyit veszítsenek is ezek valós hatalmukból és tekintélyükből.

Gyakran megjegyzik, hogy Spanyolország a területi politika laboratóriuma, mivel olyannyira különböző és olyannyira eltérő tapasztalatokat felhalmozott régiók alkotják. Az Európa iránt kialakított viszony vonatkozásában a három történelmi nemzetiségnél három jól elkülöníthető modellt figyelhetünk meg. A katalán stratégia, amely a megosztott szuverenitásra és a korlátozott szuverenitás katalán hagyományára épül, erőteljesen kihangsúlyozza a katalán identitást, miközben azt az új, komplex hatalmi hálózatok kontextusába helyezi. Határozottan antiszeparatista irányultsága a spanyol elitek megnyugtatót szolgálja, ami nem jár mindig sikerrel; ezek Katalóniában hajlamosak az állam integritását veszélyeztető tényezőt látni. (Puig 1998) Európát olyan diszkurzív térként használja, amelyben a katalán nemzet megjeleníthető, valamint olyan tükörként, amelyben visszatükrözhető, miközben megragad minden lehetőséget, hogy befolyást gyakoroljon és az európai intézményekből forrásokhoz jusson. Az alkotmányos fejlődés végpontját sohasem határozzák meg közelebről, csak annyit mondanak, hogy az a katalán autonómia növelését, Spanyolország több nemzetből összetevődő voltának elismerését, valamint a régiók és az állammal nem rendelkező nemzetek számára Európában biztosítandó nagyobb teret foglalja magában. A katalán stratégia megfontolt és megegyezést kereső, és kerüli, hogy ellenzőivel vagy a spanyol állammal szemtől szemben konfrontálódjon.

A baszk stratégia, legalábbis egy bizonyos szinten, hasonlóan opportunista, igyekszik kihasználni minden kínálkozó alkalmat. Ugyanakkor

összességében egyértelműbben szeparatista, mivel elutasítja a spanyol állami kereteket, legalábbis hosszú távon, és elkülönült jelenlét megteremtésére törekszik az újjárendezett Európában. Ugyan ez számos egyedi kérdésben elég tág teret nyit a spanyol állammal való kooperáció előtt, azonban Spanyolországra vonatkozóan nem teszi lehetővé közös vízió kialakítását, mivel a szimbolikus referenciák éppen ellentétesek egymással.

A galíciai modell megint csak más. Galícia Európában elfoglalt helyére vonatkozóan nincs általánosan elfogadott vagy legalábbis domináns elképzelés. A nacionalisták alapvetően továbbra is bizalmatlanok, és ellenzéki attitűddel közelítenek a kérdéshez. Fraga attitűdje igen pozitív, azonban a katalán, és még inkább a baszk helyzettől eltérően, hiányzik belőle a nacionalizmus szimbolikus tartalma vagy az állam átalakításának radikális terve. Az ő víziója sokkal inkább megfelel a német szövetségi tartományokhoz köthető „harmadik szint” stratégiának, amelyben a régióknak jól meghatározott szerep jut az európai politika alakításában, de a saját államuk részeként.

1998-ban mindhárom régió nacionalistái több találkozót is tartottak, amelyek eredménye a Barcelonai Nyilatkozat lett, amit a Santiagói és a Vitoriai Nyilatkozat követett. Ezekben közös stratégiát próbáltak meg kialakítani Spanyolországra és Európára vonatkozóan. Ezekben egy új, több nemzetből álló és konföderális államot követeltek, valamint tág teret szenteltek az európai tematikának. Európától nemzeti létük és nyelveik elismerését követelték, és az EU intézményeiben való nagyobb részvétel igényét fogalmazták meg. Nevezetesen, helyet követeltek maguknak az állandó spanyol EU-képviselőben, valamint a Miniszterek Tanácsa mellett tevékenykedő spanyol delegációban, ahol a kompetenciájukba tartozó ügyek vannak napirenden, továbbá tagságot a Bizottság munkacsoportjaiban. Hasonló képviselőket követeltek más európai és nemzetközi szervezetekben is. Egy szociálisan érzékenyebb Európa megteremtését követelték, valamint a szubszidiaritás elvének következetes alkalmazását. Mindez sok hasonlóságot mutat a Régiók Európája mozgalommal, azonban az már a három kisebbségben lévő spanyolországi nemzet egyedi sajátossága, hogy speciális helyet követelnek maguknak, és nem fogadják el az egyszerű autonóm közösségek státuszára való visszaminősítést. A követett stratégia nyilvánvalóan közös elemei ugyanakkor elfedik a hosszú távú törekvések eltéréseit és az Európa jövőjéről alkotott vízió különbségeit. Míg a katalán CiU minden kétséget kizáróan megelégedne a Barcelonai Programmal, amely elismeri a spanyol dimenzió meglétét, még ha egy új, több társnemzetből álló államban is, a PNV ugyanakkor még mindig a teljes függetlenség és az államként történő európai részvétel után sóvárog, míg a BNG megosztott ebben a kérdésben, mint ahogy számos másban is.

Lehetséges, hogy a barcelonai folyamat egy új szintézist eredményez majd, amelyben a baszkok mérséklék szeparatizmusukat, a BNG pedig politikailag a centrum felé mozdul el, de ez a folyamat még éppen csak elkezdődött.

Jelenleg még nincs egy kialakult, világos intézményi keret az állam nélküli nemzetek európai létezése számára, a baszkok, katalánok és flamandok minden ez irányú erőfeszítése ellenére. Egy nemzet megjelenítése számára számátalan szimbolikus lehetőség kínálkozik, és ezek fontos szerepet játszhatnak mind a nemzetépítés folyamatának konszolidációjában, mind azoknak az igényeknek a kielégítésében, amelyek e folyamat során felmerülnek. Vannak bizonyos rendelkezésre álló európai források, és vannak bizonyos csatornák az európai politika befolyásolására, azonban mindez meglehetősen *ad hoc* módon és elszigetelt egységekben történik. Az európai politika „harmadik szintjének” intézményesítését, ami pedig olyan ígéretesnek tűnt a Maastrichti Szerződés idején, nem vitték következetesen végig az azt követő szerződésmódosítások alkalmával. A legfontosabb az, hogy továbbra is az állam az Európa-hoz való hozzáférés alapvető csatornája. Ezek után nincs abban semmi meglepő, hogy 1996-ban a hatalomra lépő Néppárt és a CiU, illetve különösen a PNV között folytatott tárgyalások során az egyik legfontosabb téma a spanyol EU-politika alakításában való intenzívebb részvétel kérdése volt. Ez magában foglalja az előzetes konzultáció követelményét, valamint a szubállami képződmények képviselőit a brüsszeli spanyol állandó képviselőben és a munkacsoportokban.

A spanyolországi nemzetiségi politika továbbra is alapvetően instabil. A kisebbségi nacionalista pártok részéről állandóan megfigyelhető tendencia, hogy igyekeznek mindent túllícitálni, míg Madrid minden engedményt visszacsinálna. Az európai dimenzió megjelenése csak tovább bonyolítja a helyzetet. Egyfelől, a szuverenitáshoz kapcsolódó kérdések elhomályosításával és az abszolút megoldások kerülésével hozzájárul a nacionalizmus megszelídítéséhez, másfelől viszont ugyanezen okból kifolyólag az alkotmányos fejlődés számára nem kínál egy fix végpontot. Ebből következően nagyon is valószínű, hogy Spanyolországban a nacionalista térnyerés tovább folytatódik majd az európai integráció előrehaladtával. Minden egyes integrációs lépés egyre inkább leértékeli az államot, ugyanakkor felértékeli az európai politika színterét, ami a nemzetiségi politizálás súlypontjának áthelyeződésével jár. Az egységes, közös valuta bevezetése, azzal, hogy a nemzeti szuverenitás egyik legfontosabb szimbólumát kiveszi az állam kezéből és a hatalmi jogosítványokból egy jelentős részt Frankfurtba helyez át, a nemzetiségi igénybejelentések újabb hullámát indíthatja el. Újra csak azt látjuk, hogy a „

nemzetállam” csupán egy a sok lehetséges politikai berendezkedés közül, és állandó mozgásban van. A nemzetek, amelyek kapcsolata az állammal inkább nevezhető esetlegesnek, mint szükségszerűnek, szintén állandóan változnak; hol feltalálják, hol ismételten újragondolják őket. Amennyiben igaz az, hogy Európa egy jóval képlékenyebb politikai berendezkedés irányába fejlődik, amely – legalábbis bizonyos vonatkozásokban – az állam előtti, többszörösen összetett hatalmi viszonyrendszerre emlékeztet, akkor az alkalmazkodás folyamán azok találják majd szembe magukat a legnagyobb problémákkal, akik a legcsökönyösebben ragaszkodnak a szuverén nemzetállam 19. századi formájához, például Franciaországban, Spanyolországban és Angliában (ez utóbbi nem elírás Nagy-Britannia helyett). Spanyolország nemzeti kisebbségei csupán futó bepillantást kínálnak a lehetséges jövőbe.

Fordította: Sisák Gábor

IRODALOM

- Álvarez Junco, José (1996) ‘The nation-building process in nineteenth-century Spain’, in Clare Mar-Molinero and Ángel Smith (eds), *Nationalism and the Nation in the Iberian Peninsula* (Oxford: Berg), 89–106.
- Andés Orizo, Francisco and Alejandro Sánchez Fernández (1991) *El sistema de valores dels catalans: Catalunya dins l'enquesta europea de valors dels anys 90* (Barcelona: Institut Català d'Estudis Mediterranis).
- Bullman, Udo (ed.) (1994) *Die Politik der Dritten Ebene* (Baden-Baden: Nomos).
- Convergència i Unió (1994) *Amb força a Europa: programa electoral, eleccions al Parlament Europeu, 1994*.
- Conversi, Daniele (1997) *The Basques, the Catalans and Spain* (London: Hurst).
- Folch-Serra, Mireya (1995) ‘The everyday aspects of nationalism in Catalonia’, *International Journal of Comparative Race and Ethnic Studies* 2.2, 35–45.
- García Ferrando, Manuel, Eduardo López-Aranguren, and Miguel Beltrán (1994) *La conciencia nacional y regional en la España de las Autonomías* (Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas).
- Hobsbawm, Eric (1990) *Nations and Nationalism since 1780: Myth, Programme, Reality* (Cambridge: Cambridge University Press).
- Jones, Barry and Michael Keating (eds) (1995) *The European Union and the Regions* (Oxford: Oxford University Press).
- Keating, Michael (1988) *State and Regional Nationalism: Territorial Politics and the European State* (London: Harvester-Wheatsheaf).
- (1996) *Nations against the State: The New Nationalism in Quebec, Catalonia and Scotland* (London: Macmillan).
- Kedourie, Elie (1960) *Nationalism* (London: Hutchinson).

- Llobera, Josep R. (1994) *The God of Modernity: The Development of Nationalism in Western Europe* (Oxford: Berg).
- Moral, Félix (1998) *Identidad regional y nacionalismo en el Estado de las Autonomías, Opiniones y Actitudes 18* (Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas).
- Partido Nacionalista Vasco (1995) *Ponencias aprobadas en la Asamblea General celebrada los días 2 y 3 de Diciembre de 1995*.
- Petschen, Santiago (1993) *La Europa de las Regiones* (Barcelona: Generalitat de Catalunya).
- Puig i Scotoni, Pau (1998) *Pensar els camins a la sobirania* (Barcelona: Mediterrània).
- Pujol, Jordi (1976) *Una política per Catalunya* (Barcelona: Nova Terra).
- Sangrador García, José Luis (1996) *Identidades, actitudes y estereotipos en la España de las Autonomías, Opiniones y Actitudes 10* (Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas).
- Ugalde, Alexander (1996) *La acción exterior del nacionalismo vasco (1890–1939): historia, pensamiento y relaciones internacionales* (Bilbao: Instituto Vasco de Administración Pública).